

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА
ФРАНКА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПРАВА ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

**Методичні вказівки до проведення
семінарських занять з освітньої компоненти
«ЄВРОПЕЙСЬКІ АНТИТОТАЛІТАРНІ ПРАКТИКИ:
МУЗЕЙНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ»
для здобувачів ОПП «Середня освіта (Історія та
громадянська освіта)» першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти**

**ЖИТОМИР
2025**

УДК 930:321.64:069.12(072)

М 52

Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол №2 від 03 лютого 2025 р.)

Рецензенти:

Андрій ШЕВЧУК, доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту Державного університету «Житомирська політехніка».

Роман НАСОНОВ, директор КЗ «Житомирський обласний краєзнавчий музей».

Ігор ВЛАСЮК, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Житомирського державного університету імені Івана Франка.

М 52 Методичні вказівки до проведення семінарських занять з освітньої компоненти «Європейські антитоталітарні практики: музейні інтерпретації» для здобувачів ОПП «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / Укладачі: Л. Гуцало, М. Хададова. Житомир: Видавництво ЖДУ імені Івана Франка, 2025. 30 с.

Методичні вказівки до проведення семінарських занять з освітньої компоненти «Європейські антитоталітарні практики: музейні інтерпретації» містять навчально-тематичний план, завдання для самостійної роботи, теми рефератів і презентацій, питання для обговорення, методичні рекомендації для підготовки до семінарських із модуля курсу, широкий список рекомендованої літератури, що сприятиме ефективній підготовці здобувачів до семінарських занять. Видання розраховане на здобувачів I курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання освітньої програми «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)», викладачів й усіх, хто цікавиться історією.

© Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН	5
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	6
МОДУЛЬ І. АНТИТОТАЛІТАРНІ ПРАКТИКИ В МУЗЕЙНОМУ ПРОСТОРИ ЄВРОПИ	6
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	20
КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ.....	24
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ З КУРСУ «ЄВРОПЕЙСЬКІ АНТИТОТАЛІТАРНІ ПРАКТИКИ: МУЗЕЙНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ».....	26
ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	29

ВСТУП

Предметом вивчення компоненти є музейний досвід висвітлення антитоталітарних практик у країнах Європи.

Метою вивчення освітньої компоненти «Європейські антитоталітарні практики: музейні інтерпретації» є набуття студентами компетентностей та засвоєння знань про особливості антитоталітарних практик в музейному просторі Європи.

Основними завданнями вивчення освітньої компоненти є:

- визначити генезу, сутність та основні риси тоталітарних практик;
- експлікувати та проаналізувати антитоталітарні практики в європейському музейному просторі;
- вивчити можливості застосування антитоталітарних європейських практик в українському музейному просторі;
- сприяти формуванню у здобувачів негативного ставлення до знецінення людської гідності у сучасному світі, поваги до загальнолюдської системи цінностей.

Програма навчальної дисципліни складається з таких модулів:

Модуль 1. Антитоталітарні практики в музейному просторі Європи.

Освітня компонента «Європейські антитоталітарні практики: музейні інтерпретації» викладається на I курсі, в 2 семестрі для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання освітньої програми «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)».

На вивчення дисципліни «Європейські антитоталітарні практики: музейні інтерпретації» відводиться 120 годин, 4 кредити ECTS.

Форма проведення занять: лекції, семінарські заняття.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					У тому числі					
		Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття	Всього	Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття
Модуль I. Антитоталітарні практики в музейному просторі Європи												
Тема 1. Вступ до дисципліни. Музеї як важливі осередки освіти і навчання.	17	4	2	-	11	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Роль музеїв в тоталітарних державах Європи I половини XX ст.	16	2	2	-	12	-	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Основні шляхи подолання тоталітарного спадку в європейських музеях.	16	2	2	-	12	-	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Досвід музейних практик з інтерпретації змісту тоталітарних режимів в Німеччині.	17	4	2	-	11	-	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Репрезентації комунізму в музеях Східної Європи.	19	4	4	-	11	-	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Музесфікація комуністичного минулого в країнах Балтії.	17	2	4	-	11	-	-	-	-	-	-	-
Тема 7. Українська версія музейної рецепції комунізму.	18	2	4	-	12	-	-	-	-	-	-	-
Разом за модулем 1	120	20	20	-	80	-	-	-	-	-	-	-
Усього годин	120	20	20	-	80	-	-	-	-	-	-	-

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

МОДУЛЬ I АНТИТОТАЛІТАРНІ ПРАКТИКИ В МУЗЕЙНОМУ ПРОСТОРИ ЄВРОПИ

Семінарське заняття № 1: *Вступ до дисципліни. Музеї як важливі осередки збереження історичної пам'яті. (2 год.)*

План:

1. Музейна термінологія експозиційної діяльності.
2. Поняття історичної пам'яті та засоби комеморації в музейному просторі.
3. Тоталітаризм як соціально-історичний феномен. Ознаки тоталітарного режиму.
4. Маніпуляції масовою свідомістю через музейні експозиції в тоталітарних суспільствах.

Ключові поняття: тоталітаризм, антитоталітаризм, геноцид, музей, музейний простір, історична пам'ять, місця пам'яті, комеморація, експозиція, ідеологія.

Завдання для самостійної роботи:

Використовуючи QR-код проаналізуйте статтю Оксани Бондарець «Музеї: збереження спадщини, осмислення минулого, формування ідентичності» та дайте відповіді на наступні питання:

- 1) Яка роль музеїв у процесах пам'яті?
- 2) Чи погоджуєтесь Ви з думкою про те, що музей є важливим символом нового сприйняття власної історії та культури в цілому. Відповідь обґрунтуйте.
- 3) Як музеї як інституції пам'яті сьогодні переосмислюють свою місію та завдання?

Теми рефератів і презентацій:

1. Тоталітарні держави на початку ХХІ ст.
2. Експозиційна діяльність музеїв.

Питання для обговорення:

Музейна експозиція як провідник правлячої ідеології в суспільстві

Методичні рекомендації:

Готуючись до відповіді на **перше питання** треба згадати основну термінологію, пов'язану з експозиційною діяльністю музеїв – експозиція, виставка, тематико-хронологічний принцип побудови експозиції, експозиційний пояс, оригінальні експонати та субститути, пояснювальні матеріали та ін. Варто також звернути увагу на етапи підготовки експозиції або виставки та вимоги до неї.

Відповідь на **друге питання** включає розкриття змісту дефініцій «історична пам'ять» та «комеморація». У ході відповіді треба дати визначення історичної пам'яті як соціокультурного феномену, схарактеризувати компоненти, з яких вона складається, визначити шляхи формування та форми збереження. Окремо слід зупинитись на понятті комеморації та комеморативних практик, зокрема ролі музеїв у їх впровадженні.

При підготовці відповіді на **третє питання** зверніть увагу на визначення терміну «тоталітаризм», охарактеризуйте його ознаки, роль лідерів. Наведіть приклади тоталітарних режимів, сфокусуйте увагу на негативних наслідках тоталітаризму для суспільства.

Відповідь на **четверте питання** стосується методів впровадження тоталітарної ідеології в суспільство, зокрема використовуючи для цього музейних працівників та музейні експозиції.

Семінарське заняття № 2: Роль музеїв в тоталітарних державах Європи першої половини ХХ ст. (2 год.)

План:

1. Ідеологізація музейних експозицій фашистської Італії.
2. Естетика німецького нацизму. Боротьба з «дегенеративним мистецтвом». Музейна педагогіка III Рейху.
3. СРСРські музеї: презентація комуністичної ідеології.
4. Сучасні музеї РФ як засоби пропаганди ідеології рашизму.

Ключові поняття: італійський фашизм, німецький нацизм, давньоримські елементи символіки, «дегенеративне мистецтво», музейна педагогіка, експозиція, фонди музеїв, комплектація фондів, екскурсійна діяльність, комуністична ідеологія, пропаганда, реституція культурних цінностей, рашизм, «музеї сво».

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати повідомлення на тему «Символіка фашизму і нацизму: історичні витоки образів».

Теми рефератів і презентацій:

1. Музеї нацистської Німеччини.
2. Музеї Леніна і їх значення в пропагуванні комуністичної ідеології.

Питання для обговорення:

Доля вкрадених музейних цінностей під час військових дій: чи можливе повернення?

Методичні рекомендації:

У відповіді на **перше питання** слід коротко схарактеризувати сутність італійського фашизму та його ідеологічні підвалини. Зверніть увагу на використання елементів символіки Давнього Риму, постійне звернення до його історії та культури, зокрема в музейних експозиціях. Новеченто як пануючий художній стиль фашистської Італії і його представлення в музеях.

Відповідь на **друге питання** доречно розпочати з короткої характеристики ідеології націонал-соціалізму, впровадження її через музеї як інструменти пропаганди. Зокрема, ідея зверхності німецької нації поширювалась через «музеї рідного краю», антропологічні музеї. Слід відзначити появу цілого ряду музеїв армії, які сприяли мілітаризації суспільства, а також експозицій художніх музеїв зі зразками «нового» мистецтва. У відповіді також слід звернути увагу на боротьбу з так званим «дегенеративним мистецтвом» та прийоми виховання дітей та молоді на зразках вказаних музейних експозицій.

При підготовці відповіді на **третє питання**, розкрийте сутність комуністичної ідеології та її просування через музейні експозиції. Розпочати варто з періоду становлення совєцьких музеїв – 1918 р. – початок 1930-х рр. Треба виділити основні зміни в музейній справі, яка має служити диктатурі пролетаріату – створення експозицій орієнтованих на неграмотних людей, тематичні музеї (музей меблів, музей посуду та ін.), політика більшовицької влади щодо музейних працівників. Період 1930 – 1990-х рр. – формування музейних колекцій, побудова експозицій, ідеологічні прийоми музейної діяльності, сюжети, що є основними – історія більшовизму, громадянська війна, Друга світова війна, «побудова соціалізму». Незаконне включення в музейні збірки вивезених із Німеччини в 1940-х рр. музейних предметів, часткова їх

реституція (повернення). Також слід згадати політику «укрупнення» музейних збірок музеїв Москви та Ленінграда за рахунок вилучення цінних музейних предметів із збірок музеїв союзних республік СРСР.

При підготовці відповіді на **четверте питання** слід наголосити на тому, що сучасні музеї РФ пропагують ідеї війни через експозиції, присвячені подіям Другої світової війни, зокрема у відкритому в 2020 р. музейному комплексі «дорога пам'яті» при головному храмі в с. РФ та ін. Пропагування образу сильного вождя відбувається через відкриття чисельних музеїв Й. Сталіна, і закриття музеїв жертвам сталінських репресій (зокрема, музею ГУЛАГУ). Особливо зверніть увагу на музейну справу РФ під час російсько-української війни (2014-2024 рр.), пограбування українських музеїв на окупованих територіях та створенні «музеїв сво».

Семінарське заняття № 3: Основні шляхи подолання тоталітарного спадку в європейських музеях (2 год.)

План:

1. Роль музейних закладів у формуванні суспільної історичної пам'яті в країнах Європи.
2. Новий підхід до поповнення фондів та формування музейних колекцій.
3. Нові принципи побудови експозицій: смислове наповнення, технічні та естетичні засоби.
4. Екскурсійний супровід (традиційні екскурсії, екскурсії-шоу, екскурсії-пригоди та ін.).
5. Презентація музеїв в мережі Інтернет.

Ключові поняття: фонди музею, музейні колекції, історична пам'ять, музейна експозиція, інтерактивна експозиція, екскурсія, мережа Інтернет.

Завдання для самостійної роботи:

Визначте музеї яких профілів через свої експозиції можуть сприяти подоланню тоталітарного спадку? Думки викладіть у вигляді есе.

Теми рефератів і презентацій:

1. Інновації в музейній справі XXI ст.
2. Інтерактивні експозиції європейських музеїв.

Питання для обговорення:

Шляхи формування історичної пам'яті в Україні.

Методичні рекомендації:

У відповіді на **перше питання** слід пояснити зміст поняття суспільної історичної пам'яті, погляди на комуністичне минуле в музейних інтерпретаціях – позитивно-ностальгійний, критичний, нейтральний, ідеї боротьби і героїства. У продовженні відповіді відзначте роль функцій музеїв, які мають сприяти формуванню історичної пам'яті (функції документування, збереження, ідентифікації, популяризації та ін.) та на прикладах покажіть як вони працюють в європейських музеях.

Зміст відповіді на **друге питання** містить інформацію про матеріали, які збирають європейські музеї згідно з тематикою подолання тоталітарного спадку (документи, побутові речі, зброя, фото, техніка, художні твори), а також свідчення учасників подій, зокрема у вигляді аудіо записів, документальну фільмографію та ін. У відповіді також варто схарактеризувати джерела надходження музейних предметів до збірок європейських музеїв.

У ході відповіді на **третє питання** ви маєте на прикладі конкретних європейських музеїв показати особливості створення музейних образів через різні технічні, архітектурні та мистецькі засоби – «зал в залі», лабіринт або дроблення простору, «образ приватного простору» часів соціалізму, інтер'єри тюрем, катівень, концтаборів, символічного тайм-лайну подій (хронологічної стрічки певних подій, позначеної в експозиції умовно або графічно), елементи іронії та шаржу (карикатурне перебільшення). Зверніть також увагу на кольорове рішення, а саме використання в експозиціях похмурих (сірий, чорний) або тривожних тонів (червоний), для створення агресивного або трагічного емоційного фону, використання аудіо та відеозаписів.

У відповіді на **четверте питання** необхідно схарактеризувати ті форми проведення екскурсій, які використовуються в європейських музеях, зокрема присвячених тоталітарній тематиці – (традиційні екскурсії, екскурсії-шоу, екскурсії-пригоди та ін.). Використання аудіо та відео матеріалів як засіб інформативного доповнення тексту екскурсії, використання світлових ефектів як створення емоційної напруги, створення «ефекту занурення» та ін.

Відповідь на **п'яте питання** має містити інформацію про використання цифрових технологій в європейських музеях, зокрема презентаціям музеїв в мережі Інтернет, а саме презентаціям музейних експозицій, музейних проєктів, віртуальних екскурсій.

Семінарське заняття № 4: Досвід музейних практик з інтерпретації змісту тоталітарних режимів в Німеччині (2 год.)

План:

1. Засоби подолання тоталітарного спадку в експозиціях Музею сучасної німецької історії.
2. Музеї Німеччини, присвячені нацистському періоду та подіям Другої світової війни.
3. Музеї Німеччини присвячені часам советської окупації. Музей Берлінської стіни.
4. Технічні та естетичні засоби створення музейних образів в експозиціях присвячених періоду тоталітаризму в історії ФРН.
5. Доля пам'ятників советської присутності в країні.

Ключові поняття: тоталітарний режим, Музей сучасної німецької історії, музеї Німеччини, музей історії Берлінської стіни, «підривання» комунізму, експонат, субститут, музейний образ.

Завдання для самостійної роботи:

Огляньте в мережі Інтернет фото або відео кількох німецьких музеїв та визначить загальні та оригінальні прийоми побудови експозиції, спрямованих на інтерпретацію змісту тоталітаризму. Думки викладіть у вигляді есе.

Теми рефератів і презентацій:

1. Презентація про один або кілька музеїв Німеччини, експозиції яких присвячені періоду тоталітаризму в історії Німеччини.
2. Музей Берлінської стіни.
3. Музейно-меморіальний комплекс Берлін-Хоеншенхаузен.

Питання для обговорення:

Як в експозиціях німецьких музеїв представлений період перебування советських військових з'єднань на території Східної Німеччини упродовж 1945 – 1994 рр.

Методичні рекомендації:

Розглядаючи **перше питання** семінарського заняття дати загальну характеристику засобів подолання тоталітарного спадку в експозиціях Музею сучасної німецької історії (Haus der Geschichte). Зазначте, що в музеї всі

експонати та інформацію передано за допомогою різних мультимедійних способів передачі інформації: відео, аудіо, 3D-технологій. Також тут використано різні імітаційні форми, постановки, що покликані передати атмосферу та настрій минулих часів, включено усі рівні чуттів людини – слух, зір, нюх, тактильні відчуття. У музеї німецької історії до всього можна доторкнутися, поринути в атмосферу повоєнної Німеччини. Можна зазначити, що серед експонатів музею є гра «Бомбардування Великобританії» (Bomben auf England), яка розповсюджувалася нацистами з метою зомбування свідомості дітей тощо.

У **другому питанні** потрібно зупинитися на характеристиці музеїв Німеччини, присвячених нацистському періоду та подіям Другої світової війни. Зокрема, музей «Berlin Story Bunker», де зібрано сотні документів та фотографій про нацистський режим у Німеччині, а головна експозиція – «Гітлер – як це могло статися»; музей «Будинок Ванзейської конференції» (Haus der Wannsee-Konferenz), де зібрано унікальні свідчення, як у нацистській Німеччині вирішувалося «єврейське питання». Зазначте про «Заксенхаузен», який розташований на місці колишнього концентраційного табору в Оранієнбурзі (Бранденбурзі), Berliner Unterwelten-Museums – музей берлінських підземель, де в одному з цивільних бомбосховищ нині працює музей, присвячений бункерам, музей – Центр документації нацистської партії (Нюрнберг), Меморіал Нюрнберзького процесу.

У **третьому питанні** зупиніться на висвітленні музеїв Німеччини, присвячених часам советської окупації, зокрема «Checkpoint Charlie», меморіал Бауцена «Тюрма Штазі» (Gedenkstätte Bautzen «Stasi-Gefängnis»), музеях та експозиціях, присвячених історії Берлінської стіни: «Checkpoint Charlie» – «острівець свободи на самому кордоні», «перший міжнародний музей ненасильницького спротиву», East Side Gallery, Berlin Wall Memorial, Documentation Centre, що покликані коректувати уявлення про німецький народ: він представлений як жертва комуністичного насилля.

При висвітленні **четвертого питання** семінару зосередьте увагу на характеристиці технічних та естетичних засобів створення музейних образів в експозиціях присвячених періоду тоталітаризму в історії країни.

У **п'ятому питанні** зосередьтеся на висвітленні інформації про долю пам'ятників советської присутності в Німеччині. Зауважте, що Берлін зобов'язаний шанувати і доглядати за советськими меморіалами і пам'ятниками, розташованими переважно на сході Німеччини, однак через війну Росії проти України їх доля опинилась під питанням.

Семінарське заняття № 5-6: *Репрезентації комунізму в музеях Східної Європи (4 год.)*

План:

1. Роль і значення меморіальних музеїв в посткомуністичних державах Центральної і Східної Європи.
2. Відображення явищ комуністичного терору в експозиціях музеїв:
 - 2.1. Румунії;
 - 2.2. Угорщини;
 - 2.3. Болгарії;
 - 2.4. Чехословаччині;
 - 2.5. Польщі.
3. Меморіали жертвам комунізму.
4. Парки советського періоду, ядерні бункери та інші оригінальні форми музейних експозицій.
5. Способи подачі експозицій: агресивний, трагічний, оптимістично-патріотичний.
6. Іронія, сарказм і шарж у створенні музейних образів комуністичного минулого.

Ключові поняття: меморіальні музеї, комуністичний терор, експозиція, парк советського періоду, музейний образ.

Завдання для самостійної роботи:

Напишіть есе на тему «Комунізм як музейний експонат».

Теми рефератів і презентацій:

1. Музей «Будинок терору в Будапешті».
2. Музеї антикомуністичного підпілля в країнах Східної Європи.
3. Музей польських дітей-жертв тоталітаризму.

Питання для обговорення:

Образ ката і жертви в експозиціях музеїв Східної Європи.

Методичні рекомендації:

При підготовці відповіді на **перше питання** семінарського заняття, варто зупинитися на репрезентації комунізму в музеях Європи, ролі та значенні меморіальних музеїв в посткомуністичних державах Центральної і Східної Європи.

Розглядаючи **друге питання** семінару, розкрийте особливості відображення явищ комуністичного терору в експозиціях музеїв Східної та Центральної Європи. Зосередьте увагу на Меморіальному музеї в Румунії (Меморіальний музей Сігету) про комуністичний режим (1947-1989), Будинку терору в Будапешті (Угорщина), Меморіалі жертвам комунізму в Софії (Болгарія), пражському музеї в Чехії (Muzeum komunismu).

У **третьому питанні** зосередьтесь на порівнянні меморіалів жертвам комунізму Східної та Центральної Європи. Зазначте, що Будинок терору в Будапешті, присвячений жертвам терору, на думку упорядників музею, урівноважує злочини нацизму та комунізму.

При висвітленні **четвертого питання** теми охарактеризуйте парки советського періоду (гетто-парки), ядерні бункери та інші оригінальні форми музейних експозицій. Так, зосередьтесь на інформації про парк «Мemento» в Будапешті. Основну частину якого займає сорок експонатів – зібрання скульптур соціалістичного періоду історії Угорщини в Будапешті, котрі були демонтовані й звезені в парк, де створено музей під відкритим небом. Окремої уваги приділіть жанру ядерний бункер, екскурсія в котрий пропонується, наприклад, у Празі. Окрім ознайомлення з експозиціями про життя за комуністичної влади, у бункері передбачені різні форми музейної комунікації.

Готуючи відповідь на **п'яте питання** семінарського заняття, зупиніться на висвітленні наступних способах подачі експозицій, зокрема, агресивному, трагічному, оптимістично-патріотичному.

У **шостому питанні** зазначте, що у створенні музейних образів комуністичного минулого іноді використовують принципи іронії, сарказму, шаржу. Так, у Музеї комунізму в Празі домінує принцип – *іронізування*. цей музей – приватний проєкт, що передбачає, окрім іншого, економічну користь, на яку працює ненав'язливий тон музейної експозиції. Шаржеві елементи, пов'язані, наприклад, із визначенням місцезнаходження «above Mc Donald's, next to Casino» (над Mc Donald's, поряд із казино), що переростають в агресивну іронію, орієнтовану на радянські символи: матрешку з пащекою та олімпійського мішку з автоматом.

Семінарське заняття № 7-8: Музеїфікація комуністичного минулого в країнах Балтії (4 год.).

План:

1. Наслідки радянської окупації країн Балтії в 40-х рр. ХХ ст. та їх висвітлення через музейні образи.

2. Засоби музейної подачі радянської окупації країн Балтії як тоталітарного злочину.

3. Музеї Литви, в експозиціях яких відображено подолання комуністичного минулого.

4. Засоби висвітлення і подолання тоталітарного минулого в музеях Латвії.

5. Засоби висвітлення і подолання тоталітарного минулого в музеях Естонії.

6. Музеї жертв німецького окупаційного режиму в країнах Балтії.

Ключові поняття: анексія, репресії, депортація, німецький окупаційний режим, «жива історія», музеї советської окупації, музейний образ, експозиція, тоталітарний злочин, комеморація.

Завдання для самостійної роботи:

Порівняйте музейну подачу радянської окупації як тоталітарного злочину в музейних установах Литви, Латвії, Естонії.

Теми рефератів і презентацій:

1. Музей окупації і боротьби за свободу у Вільнюсі.
2. Меморіал жертв нацизму Саласпілс (1941-1944 рр.).

Питання для обговорення:

Чому в країнах Балтії швидше відбувся процес декомунізації, зокрема й у сфері культури?

Методичні рекомендації:

Відповідь на **перше питання** необхідно розпочати з розповіді про події 1940-х рр., коли країни Балтії були окуповані СРСР та нацистською Німеччиною. Слід висвітлити наслідки, зокрема советської окупації країн Балтії: позбавлення державності, запровадження репресій арештів і страт місцевого населення, депортації (примусове виселення), примусової русифікації, диктатури комуністичної ідеології, фальсифікації історії та ін. Далі на конкретних прикладах показати протистояння народів Балтії советській окупації, зокрема схарактеризувати діяльність «лісових братів». У закінченні відповіді слід визначити через які музейні образи і якими музейними засобами висвітлюється тоталітарне минуле країн Балтії.

У відповіді на **друге питання** визначте і схарактеризуйте основні стратегії музеєфікації советського минулого країн Балтії: пошук символів, що втілюють комунізм та його тоталітарні практики, документування явищ комунізму, фіксація «живої історії» (подій, що розгортались в недалекому

минулому і є живі свідки цих подій), створення музеїв советської окупації як засобу документування тоталітарних злочинів комуністів, розташування музеїв в специфічних приміщеннях (наприклад колишніх будівлях НКВС, в'язниці КДБ). Відзначте і схарактеризуйте основні засоби музейної подачі – візуальну агресивність експозиції, створення образів ката і жертви, переживання советського минулого через ритуали та ін.

У відповідях на **третє, четверте та п'яте питання** необхідно схарактеризувати музейні експозиції конкретних музеїв на території Литви, Латвії та Естонії, розповісти історію їх створення, визначити музейні засоби висвітлення тоталітарного минулого та боротьби з ним – побудова експозицій, художні засоби, спецефекти, оригінальні експонати та субститути, особливості будівлі або території музею. Також слід зупинитись на особливостях проведення екскурсій, додаткових розважальних заходах. Для цього попередньо треба ознайомитись з інформацією про самі музеї та їх експозиції: Литва: парк Грутаса (парк тоталітаризму), бункер в Неменчине, Музей жертв геноциду, Меморіальний комплекс в Тускуленай (Вільнюс), Музей холодної війни (Плателяй). Латвія: Музей окупації Латвії, Естонія: Музей окупації і свободи, Музей КДБ (Таллінн), Музей камер КДБ (Тарту).

Відповідь на **шосте питання** повинна містити коротку характеристику періоду німецької окупації країн Балтії (1941-1944 рр.), а також відображення цього періоду в експозиціях національних історичних музеїв країн Балтії та окремих музейних та меморіальних комплексів, зокрема Меморіал жертв нацизму Саласпілс (1941-1944 рр.), навести інші приклади. Окремо варто схарактеризувати експозиції музеїв, присвячених геноциду євреїв, як то Музей Голокосту (Вільнюс) та Музей ризького етто і Голокосту (Рига).

Семінарське заняття № 9-10: Українська версія музейної реценції комунізму. (4 год.)

План:

1. Законодавство України щодо декомунізації і шляхи його втілення в музейній сфері.
2. Представлення теми Голодоморів в музеях України, форми їх експозиційного висвітлення.
3. Музеї советської окупації України.
4. Музеї жертв окупаційних режимів.
5. Меморіальні музеї в Україні: зміщення акцентів.
6. Музеєфікація подій української історії першої чверті ХХІ ст.

Ключові поняття: музейна сфера, меморіальні музеї, декомунізація, Голодомори, окупаційні режими.

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати проєкт цифрового музею «Сміх теж зброя», в експозиції якого буде представлена політична сатира – карикатури, пародії, музичні фрагменти, фото, що стосуються російських окупантів і представляють їх у смішному вигляді. Проєкт є колективною співпрацею академічної групи.

Теми рефератів і презентацій:

1. Розвінчання радянських та імперських міфів музейними засобами.
2. Національний музей Революції Гідності.

Питання для обговорення:

Про що розповідають експозиції українських музеїв на окупованих росіянами територіях?

Методичні рекомендації:

У процесі підготовки відповіді на **перше питання** треба ознайомитись з законодавчими актами України щодо декомунізації та державної політики пам'яті, законспектувати основні положення документів. Особливу увагу приділіть вивченню «Закону України про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного тоталітарних режимів та заборону використання їх символіки» від 9.04.2015 р. та Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» від 21.03.2023 р. Як на вашу думку ці закони мають діяти щодо музеїв України.

У відповіді на **друге питання** необхідно зауважити, що Голодомор є актом геноциду українського народу, який комуністична влада використовувала кілька раз протягом першої половини ХХ ст. Далі на прикладі експозицій українських музеїв розгляньте засоби створення відповідного музейного образу, використання експонатів, мистецьких елементів та технічних засобів для надання йому трагічності. Розгляньте експозиції наступних українських музеїв: Національний музей Голодомору-геноциду (Київ), Музей пам'яті жертв Голодомору 1932-33 рр. (Меджибіж), Музей спротиву Голодомору 1932-33 рр. (Дніпро), Миргородський музей пам'яті жертв

Голодомору (Полтавська обл.), Музей пам'яті жертв Голодомору в Черкаській Лозовій (Харківська обл.).

У відповіді на **третє питання** треба дати характеристику музеям советської окупації України, зокрема Музею советської окупації та Музею окупації Києва. Необхідно згадати історію створення вказаних музеїв та мету діяльності. Далі описати вміст фондів, особливості побудови експозиції, художні засоби впливу на відвідувачів. Також слід звернути увагу на таку форму музеєфікації тоталітарного минулого як «парки» – експозиції під відкритим небом. За приклад можна взяти Парк тоталітарного періоду (м. Путивль).

Відповідь на **четверте питання** будується подібно до третього, але характеризуються музеї, експозиції яких розповідають переважно про жертв тоталітарних режимів – советського та нацистського. Зверніть увагу на будівлі, в яких розташовані подібні музеї, їх розташування. Схарактеризуйте зокрема експозиції музеїв «Територія терору» та Тюрма на Лонцького (м. Львів), Меморіально-освітній комплекс «Родинна пам'ять» (м. Шостка Сумської обл.). Окремо можна відзначити українські музеї, присвячені жертвам Голокосту, зокрема Харківський музей Голокосту та Музей пам'яті єврейського народу та Голокосту (м. Дніпро).

У відповіді на **п'яте питання** треба дати визначення музеям меморіального профілю, зазначити їх особливості. Далі слід зазначити, що в Україні є меморіальні музеї, присвячені історичним особистостям, діячам науки та культури українського та іноземного походження. Серед них є музеї, експозиції яких присвячені представникам російської культури (П.Чайковський, А.Ахматова, К.Паустовський, В.Короленко та ін.) або советським політичним і військовим діячам (О.Пархоменко один із ком. складу 1-ї Кінної армії, А. Макаренко – советський педагог, Паша Ангеліна – трактористка, учасниця «стаханівського руху» та ін.). Основною частиною відповіді на вказане питання має бути стратегія музейних працівників щодо переосмислення концепцій експозиції та переформатування музеїв. Як приклад можна навести переформатування музею Миколи Островського у м. Шепетівка в Музей пропаганди, або зміну концепції експозиції меморіального музею М. Булгакова в м. Київ. Покажіть, як це вдалося зробити через зміни в експозиціях.

При підготовці відповіді на **шосте питання**, треба звернутися до матеріалів щодо музеєфікації подій, відомих як «революція на граніті», «помаранчева революція», «Революція гідності» та простежити як вони представлені в експозиціях українських музеїв. Далі слід підготувати інформацію про процес створення Музею Революції гідності, про проекти, що

розглядаються та про його складові, наприклад Національний меморіал Героїв Небесної Сотні, Музей Майдану та ін. Слід зупинитися на підборі експонатів для різних локацій і пропозиціях щодо концепції експозицій майбутнього музейного комплексу. Наступна частина відповіді має стосуватись процесу музеєфікації подій російсько-української війни. Тут прикладами можуть слугувати Музей АТО в м. Дніпро, Музей пам'яті родій російсько-української війни в Сокирянах. Окремо слід схарактеризувати так звану «народну музеєфікацію», тобто створення музеїв з ініціативи людей, що не є музейними працівниками чи представниками державних органів. Наприклад, музей «Доброволець» у Фастові, музей «У Діда» в Павлограді, «музей на колесах» в Рівному, «Музей пам'яті окупації Бучі» та ін. При характеристиці експозицій вказаних музеїв зверніть увагу на створення образу війни, ворога, створення за допомогою експонатів антитези «мир – війна», збереження пам'яті про загиблих героїв.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Бондарець О.В. Сучасна освітня модель музею та деякі актуальні проблеми музейництва. *Могілянські читання. 2019. Пам'ять і пам'ятки Мазепиної доби: вивчення, збереження, осмислення*. Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ : Фенікс, 2019. С. 12–20.
2. Маньковська Р. Тоталітаризм у суспільній пам'яті: музейні інтерпретації. *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика*. 2017. Вип. 22. С. 112–127.
3. Оногда О. Музейна робота з травматичними досвідами: як це роблять у Німеччині. *Korydor*. 15 жовтня 2020. URL: <http://www.korydor.in.ua/ua/stories/muzejna-robot-a-z-travmatychnymy-dosvidamy-iak-tse-robliat-u-nimechchyni.htm>
4. Стельмах С.П. «Минуле, яке не минає»: націонал-соціалізм в політиці пам'яті ФРН та історичній політиці НДР. *Проблеми всесвітньої історії*. 2023. № 4 (24). С. 7–25.
5. Хахула Л., Ільницький В. Сучасні українські музейні наративи як чинники детравматизації пам'яті про тоталітаризми ХХ ст. *Проблеми гуманітарних наук: Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2020. № 4 (46). С. 347–370.
6. Dobre, C-F. Teaching communism at the museum: A comparative study of museums dedicated to communism in Eastern and Central Europe. *Edukacja Humanistyczna*. 2013. №2 (29). P. 95- 106.
7. Museums of Communism: New Memory Sites in Central and Eastern Europe. Indiana University Press. 2020. 442 p.
8. Zombory M. The birth of the memory of Communism: memorial museums in Europe. *Nationalities Papers*. 2017. Vol.45. №6. Pp. 1028–1046.
9. Thomas M. Coming to Terms with the Stasi: History and Memory in the Bautzen Memorial. *European Review of History*. 2013. Vol. 20. № 4. P. 697-716.
10. Sodaro A. Exhibiting atrocity: Memorial museums and the politics of past violence. New Brunswick: Rutgers University Press. 2018.

Додаткова:

1. Бондарець О. Музеї: збереження спадщини, осмислення минулого, формування ідентичності. *Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія культури*. 2021. Том 4. С. 106–111.
2. Денисюк Ж. 3. Концептуалізація музейного простору в контексті формування нової меморіальної ідентичності. *Музейна справа та освіта в*

Україні: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 13-14 листопада 2014 р./ Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. К., 2014. С.43–47.

3. Денисюк Ж. З. Музеї як інститути соціальної пам'яті в умовах глобалізованого суспільства. *Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини*: матеріали Міжн. наук.-практ. конф. Київ, 2016. С.39–40.

4. Дубровіна Л., Киридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. *Бібліотечний вісник*. 2017. Вип. 1. С. 3–10.

5. Вербицька П. В. Історичний музей як чинник примирення та суспільного діалогу. *Historical and Cultural Studies*. 2014. Vol. 1. № 1. Р. 13–18.

6. Гуцало Л. В. Розвиток критичного мислення здобувачів вищої освіти під час вивчення історичних дисциплін. *Proceedings of the scientific and pedagogical internship*, March 4 April 14, 2024. С. 80-84.

7. Гуцало Л. В. Формування критичного мислення у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів історії. *Zeszyty Naukowe MANS w Łomży*. 2023. № 90. S. 249-260.

8. Ішук О. С., Онишко Л. В. Методичні рекомендації щодо висвітлення періоду політичних репресій і Великого терору 1937–1938 рр. як прояву радянського тоталітаризму в музейних експозиціях України. Київ, 2018. 44 с.

9. Киридон А. М. Музеї як інструмент державної політики пам'яті. *П'яті Череванівські наукові читання (на пошану професора А. С. Череваня зб. наук. статей*. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2020. Вип. V. С. 239-250.

10. Киридон А. М. Музеї як інституції пам'яті. *Україна-Європа-Світ*. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2015. Вип. 16. С. 193–201.

11. Костюк С. Голод в Україні 1946–1947 років: фонди Тернопільського обласного краєзнавчого музею. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Голодомор в Україні 1946–1947 років: причини, перебіг, наслідки. Західна Україна в контексті голодомору*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, приуроченої 70-річчю трагедії українського народу – голодомору 1946–1947 років. Луцьк, 2016. Вип. 59. С. 111.

12. Кушнір В. Політика пам'яті та українська історико-культурна спадщина ХХ ст. в експозиційній та виставковій роботі вітчизняних музеїв. *Народознавчі зошити*. № 5 (167), 2022. С. 1133–1146.

13. Мудрієвська І. Подолання тоталітарного спадку в Естонії наприкінці ХХ–на початку ХХІст. *Проблеми всесвітньої історії*. № 4(20).2022.С.163–182.

14. Мудрієвська І. Інституційний вимір реалізації політики пам'яті в Естонській Республіці наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. *Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених: збірник тез учасників конференції молодих учених*. 2023, с. 64–69.

15. Розумюк В.М. Тоталітарний спадок пострадянських країн: теоретична рефлексія проблематики тоталітаризму. *Проблеми всесвітньої історії*. 2022. №4. С. 7–26.
16. Рябенко С., Когут А. Європейські законодавчі практики декомунізації: висновки для України. Аналітичний звіт / Центр досліджень визвольного руху. Львів: Часопис, 2017. 52 с.
17. Соціологія музею: презентація на тлі простору і часу. Київ: НАКККіМ. 2015. С. 9–17.
18. Сошнікова О.М. Музей як інститут соціальної пам'яті в умовах інформаційного суспільства. *Матеріали науково-практичної конференції «Традиційна культура в умовах глобалізації. Культурна ідентифікація та інформаційне суспільство»* (18-19 травня 2012 року). 2012. С. 150–155.
19. Стельмах С.П. Сучасна німецька політика пам'яті: методологічні концепти і нові вектори. *Пам'ять про Другу світову війну: переможці та переможені: збірник наукових праць / за загальною редакцією Кудряченка А.І.* 2023, С. 39–50.
20. Яблонський В. М. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України: аналіт. доповідь / В. М. Яблонський, В. С. Лозовий, О. Л. Валевський. К.: НІСД, 2019. 144 с.
21. Ковтач І. Виставка Національного музею «Меморіал жертв Голодомору» «Масовий голод 1946–1947 років в радянській Україні» як обвинувачення політики злочинного комуністичного режиму. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Голодомор в Україні 1946–1947 років: причини, перебіг, наслідки. Західна Україна в контексті голодомору*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, приуроченої 70-річчю трагедії українського народу – голодомору 1946–1947 років. Луцьк, 2016. Вип. 59.
22. Хархун В. Війна пам'ятей у музеях комунізму. *Україна Модерна*. 16 листопада 2014. URL: <https://uamoderna.com/md/memory-wars-muzeum-of-communism/>
23. Хархун В. Музеї комунізму в контексті польської музеальної політики. *Агора*. 2015. Вип. 14. С. 16–32.
24. Хмельовська О. Європейська дерадянізація: про злочини комуністичних режимів розповідають музеї [Електронний ресурс]. *Український тиждень*. 2013, 3 березня. URL: <http://tyzhden.ua/News/73754>
25. Чупрій, Л. В. Музеї історичного профілю як інструмент державної політики пам'яті. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/april08/20.htm>
26. Шейміна Н. Події голодних 1946–1947 рр. в Україні через музейну колекцію. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Голодомор в Україні 1946–1947 років: причини, перебіг, наслідки. Західна Україна в контексті голодомору*.

Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, приуроченої 70-річчю трагедії українського народу – голодомору 1946–1947 років. Луцьк, 2016. Вип. 59. С. 347-351.

27. Bădică S. Curating Communism. A Comparative History of Museological Practices in Post-War (1946-1958) and Post-Communist Romania (doctoral dissertation, CEU 2014). 321 p.

28. Hutsalo L., Skliar I., Abrosimov A., Kharchenko N., Ordanovska O. Strategies for developing critical thinking and problem-based learning in the modern educational environment. *Multidisciplinary Science Journal*. 2024. Vol. 6. Article number e2024ss0209

29. Losonczy A.-M. “Mémoires postcommunistes en Hongrie: la maison de la terreur (Terror Haz) de Budapest”), virtual seminar in Social Sciences, 2004-2005. Mémoires historiques d’ici et d’ailleurs: regards croisés. Les Lieux de mémoire: histoire et mémoire. Lieux de mémoire postcommunistes, session of March in Maison Suger (MSH) in Paris.

30. Simine S. Arnold-de. Mediating Memory in the Museum: Trauma, Empathy, Nostalgia. New York: Palgrave MacMillan, 2013. 249 p.

31. Stan L. Transitional justice in post-communist Romania: The politics of memory. Cambridge: Cambridge University Pres. 2013.

Інтернет-ресурси:

1. Platform of European Memory and Conscience. URL: <https://www.facebook.com/pemceu/> (<https://www.scnr.si/en/platform-of-european-memory-and-conscience.html>).
2. Національний музей-меморіал жертв окупаційних режимів «Тюрма на Лонцького» (м. Львів). URL: <http://www.lonckoho.lviv.ua/>
3. Меморіальний музей тоталітарних режимів «Територія Терору». URL: <https://museumterror.com/>
4. Національний музей Голодомору-геноциду (м. Київ). URL: <https://holodomormuseum.org.ua/>
5. Grūto Parkas (Lithuania). URL: <http://grutoparkas.lt/muziejai/>
6. Музей окупації та боротьби за свободу (Окупација и лaисвєс ковц музиејус) у Вільнюсі (Литва). URL: <http://genocid.lt/muziejus/en/>
7. Vabamu Museum of Occupations and Freedom. URL: <https://www.vabamu.ee/en>
8. Музей комунізму (Muzeum komunismu) у Празі (Чехія). URL: <https://muzeumkomunismu.cz/cs/>
9. Museum of Communism by Bryan Caplan. URL: <https://econfaculty.gmu.edu/bcaplan/museum/comfaq.htm>

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ:

1. Музейна термінологія експозиційної діяльності.
2. Поняття історичної пам'яті.
3. Засоби комеморації в музейному просторі.
4. Роль музейних закладів у формуванні суспільної історичної пам'яті в країнах Європи.
5. Новий підхід до поповнення фондів та формування музейних колекцій.
6. Нові принципи побудови експозицій: смислове наповнення, технічні та естетичні засоби.
7. Екскурсійний супровід.
8. Презентація музеїв в мережі Інтернет.
9. Тоталітаризм як соціально-історичний феномен. Ознаки тоталітарного режиму.
10. Маніпуляції масовою свідомістю через музейні експозиції в тоталітарних суспільствах.
11. Ідеологізація музейних експозицій фашистської Італії.
12. Естетика німецького нацизму. Боротьба з «дегенеративним мистецтвом». Музейна педагогіка III Рейху.
13. Советські музеї: презентація комуністичної ідеології.
14. Сучасні музеї РФ як засоби пропаганди ідеології рашизму.
15. Засоби подолання тоталітарного спадку в експозиціях Музею сучасної німецької історії.
16. Музеї Німеччини, присвячені нацистському періоду та подіям Другої світової війни.
17. Музеї Німеччини присвячені часам комуністичної диктатури (советської окупації). Музей Берлінської стіни.
18. Технічні та естетичні засоби створення музейних образів в експозиціях присвячених періоду тоталітаризму в історії Німеччини.
19. Доля пам'ятників советської присутності в Німеччині.
20. Роль і значення меморіальних музеїв в посткомуністичних в посткомуністичних державах Центральної і Східної Європи.
21. Відображення явищ комуністичного терору в експозиціях музеїв Румунії, Угорщини, Болгарії, Польщі.
22. Меморіали жертвам комунізму.
23. Парки советського періоду, ядерні бункери та інші оригінальні форми музейних експозицій.
24. Способи подачі експозицій: агресивний, трагічний, оптимістично-патріотичний.

25. Іронія, сарказм і шарж у створенні музейних образів комуністичного минулого.
26. Наслідки советської окупації країн Балтії в 40-х рр. ХХ ст. та їх висвітлення через музейні образи.
27. Засоби музейної подачі советської окупації країн Балтії як тоталітарного злочину.
28. Музеї Литви, в експозиціях яких відображено подолання комуністичного минулого.
29. Засоби висвітлення і подолання тоталітарного минулого в музеях Латвії.
30. Засоби висвітлення і подолання тоталітарного минулого в музеях Естонії.
31. Музеї жертв німецького окупаційного режиму в країнах Балтії.
32. Законодавство України щодо декомунізації і шляхи його втілення в музейній сфері.
33. Представлення теми голодоморів в музеях України, форми їх експозиційного висвітлення.
34. Музеї советської окупації України.
35. Музеї жертв окупаційних режимів.
36. Меморіальні музеї в Україні: зміщення акцентів.
37. Музеєфікація подій української історії першої чверті ХХІ ст.

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ З
КУРСУ «Європейські антитоталітарні практики: музейні інтерпретації»**

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
<i>Початковий рівень знань «2» (рецептивно-продуктивний)</i>	0-34 балів без права перескладання (для екзаменів та заліків)	Студент має недостатні знання і не в змозі репродуктивно відтворити програмний матеріал; не вміє визначити історичні терміни, вказувати дати та історичні постаті. Однослівно відповідає на конкретні запитання «так» чи «ні».	Студент намагається відповідати, однак потребує постійної консультації і контролю з боку викладача. З допомогою викладача намагається використати набуті знання для виконання найпростіших завдань.
	35-59 балів	Студент з помилками характеризує окремі історичні поняття та події, за допомогою викладача однослівно відповідає на запитання, відтворює незначну частку питання в тому вигляді і в тій послідовності, у якій воно було розглянуте на лекції або консультації.	Студент намагається давати визначення історичних термінів, при допомозі викладача називає одну-дві дати чи історичні терміни.
<i>Середній рівень знань «3» (репродуктивний)</i>	60-63 балів	Студент володіє матеріалом на початковому рівні, значну частину матеріалу відтворює на продуктивному рівні: з допомогою викладача відтворює словами, близькими до тексту лекції, означення історичних термінів, явищ, подій; частково відтворює текст підручника; у процесі відповіді допускає окремі видозміни навчальної інформації; ілюструє відповіді прикладами, що були наведені на лекції чи консультації.	Студент вміє при допомозі викладача дати стислу характеристику історичній постаті, іноді встановлює послідовність подій, явищ, загалом правильно вживає історичну термінологію.

	<p>64-73 балів</p>	<p>Студент з допомогою викладача свідомо відтворює зміст питання; розкриває суть історичних понять, термінів, допускаючи у відповідях незначні неточності; намагається співвіднести історичні явища з їх характеристиками; намагається застосувати окремі прийоми логічного мислення (порівняння, аналіз, мислення).</p>	<p>Студент вміє загалом послідовно і логічно відтворювати програмний матеріал; виявляє розуміння історичної термінології, намагається дати загальну характеристику події (визначає причини, наслідки), в окремих випадках виокремлює окремі ознаки явищ та процесів, встановлює послідовність і тривалість історичних подій.</p>
<p><i>Достатній рівень знань «4» (конструктивно-варіативний)</i></p>	<p>74-80 балів</p>	<p>Студент без помилок відтворює зміст питання і використовує знання за аналогією; правильно розкриває суть історичних понять та термінів.</p>	<p>Студент здатний застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних (типових) ситуацій. Уміє правильно визначати історичні поняття, аналізувати історичні факти, порівнює однорідні історичні події та явища, встановлювати синхронність подій у межах теми.</p>
	<p>81-85 балів</p>	<p>Студент володіє навчальною інформацією, вміє зіставляти, узагальнювати та систематизувати інформацію під керівництвом викладача; аргументовано відповідає на поставлені запитання і намагається відстояти свою точку зору.</p>	<p>Студент вміє правильно визначати історичні поняття, аналізувати історичні факти, порівнювати однорідні історичні події та явища, характеризувати причинно-наслідкові зв'язки між історичними явищами у межах відповідної теми, встановлювати синхронність подій у межах теми.</p>
	<p>86-89 балів</p>	<p>Студент вільно (самостійно) володіє вивченим обсягом навчального матеріалу, наводить аргументи на підтвердження своїх думок, використовуючи широку джерельну базу;</p>	<p>Студент упевнено оперує набутими знаннями, вміє узагальнювати, робить змістовні висновки, характеризує історичні явища і процеси, постаті, використовуючи широку джерельну базу, встановлює</p>

		може з допомогою викладача відповідати на питання, що потребують знання кількох тем.	причинно-наслідкові зв'язки, встановлює синхронність подій української та всесвітньої історії.
Високий рівень знань «5» (творчий)	90-93 бали	Студент вільно володіє темою, має ґрунтовні історичні знання; вільно відповідає на запитання, що потребують знання кількох тем; судження його логічні й достатньо обґрунтовані; узагальнює і систематизує матеріал у межах навчальної теми.	Студент виявляє початкові творчі здібності: уміє працювати зі спеціальною літературою (хрестоматії, наукові журнали, монографії); може аналізувати історичну інформацію, співвідносити історичні процеси з періодом на основі наукової періодизації історії.
	94-97 балів	Студент вільно висловлює свої думки і відчуття, визначає програму особистої пізнавальної діяльності, вільно висловлює власні судження і переконливо їх аргументує; без допомоги викладача знаходить джерела інформації і використовує одержані відомості відповідно до мети та завдань власної пізнавальної діяльності.	Студент вміє аналізувати, робити власні висновки з питань та бере активну участь протягом всього заняття; вчасно виконує всі завдання. Використовує набуті знання в нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує особисту життєву позицію, узгоджуючи її з загальнолюдськими цінностями.
	98-100 балів	Студент виявляє особливі творчі здібності, має глибокі й міцні знання, робить творчо обґрунтовані висновки; вміє аналізувати історичні джерела; визначає порядок особистої навчальної діяльності, самостійно оцінює її результати. Активно займається науково-дослідною роботою.	Студент самостійно розвиває власні обдаровання і нахили, вміє самостійно здобувати знання; вести дискусію з конкретного питання; здатний репрезентувати власну інтерпретацію (версію, розуміння, оцінку) історичних явищ.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Оцінка за національною шкалою		Оцінка в балах	Оцінка за шкалою ECTS	
Екзамен	Залік		Оцінка	Пояснення
<i>Відмінно</i>	<i>Зараховано</i>	90-100	A	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
<i>Добре</i>		82-89	B	вище середнього рівня з кількома помилками
		74-81	C	в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок
		64-73	D	непогано, але зі значною кількістю недоліків
60-63			E	виконання задовольняє мінімальним критеріям
<i>Задовільно</i>	<i>Незараховано</i>	35-59	FX	з можливістю повторного складання
<i>Незадовільно</i>		1-34	F	з обов'язковим повторним курсом

Методичні вказівки до проведення семінарських занять з освітньої компоненти «Європейські антитоталітарні практики: музейні інтерпретації» для здобувачів ОПШ «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти)».

Надруковано з оригінал-макета авторів
Підписано до друку. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний
Умов. друк. арк.1 д.а. Наклад 50
